

NÉGY KONFLIKTUS – NÉGY MANDÁTUM A NYUGAT-SZAHARAI, AZ ANGOLAI, A NAMIBIAI ÉS A KÖZÉP-AFRIKAI ENSZ BÉKEMISSZIÓK MANDÁTUMAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

Bevezetés

Ha Afrika országait és konfliktusait vizsgáljuk, az első jellemző sajátosság, ami szembe ötlik, hogy ezek a népek az önrendelkezési joghoz csak viszonylag későn, a 20. században jutottak hozzá. A második jellemző az, hogy a gyarmati uralom lerázása után a legtöbb helyen diktatúra következett, amelyet polgárháborúk követtek. Ennek okai szerteágazóak, főként a szegénységen, a fejletlen gazdaságon és az előnytelen határvonalakon nyugszanak, amelyek egy államba zárnak különféle etnikumokat, vallási felekezeteket, törzseket, nemzetségeket.¹ Jelen tanulmányomban négy konfliktussal terhelt ország, illetve tartomány belső válságának, azok megszüntetésére, illetve megoldására született békmisszióknak, valamint azok mandátumainak összehasonlítására teszek kísérletet.

Afrika birtoklása és az „Uti possidetis”

Mielőtt a négy érintett konfliktus rövid bemutatásába kezdek, álljon itt a nemzetközi jog egyik fontos intézménye, illetve egy dokumentum, amelyet sokan úgy értelmeznek, mint az Afrikát felosztó imperialista szándék írott manifestuma. Ahhoz ugyanis, hogy az Afrikát terhelő válságokat megérthessük, elsőként azt kell megvizsgálunk, hogy a fekete kontinens népei milyen határok között élik mindennapjaikat, hiszen a gyarmati korból örökölt feltételek sok tekintetben befolyásolták és befolyásolják az afrikai országok kapcsolatrendszerét és mindennapjait.

Sokan – első, Nyugat-Szaharáról írt dolgozatomban jómagam is – úgy vélekednek, hogy Afrikát a berlini konferencián osztották fel egymás között a résztvevő nagyhatalmak, holott ez nem teljesen igaz.² Afrika felosztása már évszázadokkal korábban elkezdődött, amikor a portugálok, majd nyomukban hollandok, később angolok és franciák meglátogatták a nyugati, déli és keleti partokat, majd támaszpontot létesítve rabszolgával és egyéb holmikkal kezdtek kereskedni. A kontinens valódi felosztása az addigra már többé-kevésbé kialakult érdekszférák mentén kezdődött el, amely folyamatban a berlini konferencia csak egy epizód volt.

¹ ASONGAZOH ALEMAZUNG, Joy: Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development, 2010. 65. o.

² SZABÓ Loránd: Tévhitek és tények a Kongói Demokratikus Köztársaság előtti Kongóról egy történeti áttekintés ürügyén, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008 II. évf., 4. szám, 13. o.

E konferencián a résztvevő felek hat főbb kérdésben állapodtak meg: szabad kereskedelem elősegítése a Kongó folyam medencéjében, rabszolga-kereskedelem üldözése, a Kongó-medence katonai semlegessége, szabad hajózás a Kongón és mellékfolyóin, szabad hajózás a Nigeren és mellékfolyóin, hatékony katonai-közigazgatási szervezet felállítása a partvidékeken, az új foglalatások megfelelő működtetéséhez.³

Az ugyanakkor igaz, hogy a Berlini záróokmány (*General Act of the Congress of Berlin*) kimondta, hogy a *területi folytatólagosság (continuity) elve* alapján a tengerparton foglalt állam a szárazföld belsejében területet követelhet magának, azon közigazgatást építhet ki, ezt azonban be kell jelentenie a többi államnak, emellett pedig biztosítania kell a szabad áthaladás és kereskedelem jogát.⁴

A belső területek feletti uralom megszerzése tipikusan hódítással, különféle védnökségi szerződések (protektorátus) kötésével történhetett.⁵ Spanyol-Szahara esetében a spanyolok a szaharai törzsfőnökökkel létesített szerződés alapján vették Río de Oro-t védelmükbe.⁶ Miután az érdekszférák már nagyjából kialakultak, a gyarmatok belső határait a gyarmattartó európai hatalmak egymás között kötött nemzetközi szerződésekkel rögzítették, amelyek később a függetlenné váló országok határai is lettek. Nyugat-Szahara esetében a spanyol területeket a franciák maghrebi birtokaitól elválasztó határt egy 1900. június 27-én kötött szerződésben rögzítették a felek.⁷

Az egyezmények száma igen jelentős, néhány példát kiragadva a következő megállapodásokat érdemes név szerint is megemlíteni. A Közép-afrikai Köztársaság a gyarmati időkben egy nagyobb összefüggő francia terület részeként, Francia Egyenlítői-Afrikaként került megszervezésre, amely határait több, a szomszédos hatalmakkal kötött egyezményekkel szabták meg 1894-ben és 1899-ben. Angola határait szintén bilaterális egyezmények állapították meg. A Brit Birodalom Portugáliával 1893-ban egyezett meg a szomszédos területek elhatárolásáról és a Zambézi vidékének befolyási övezeteiről.⁸ Namíbia határait is a versengő imperialista hatalmak szabták meg, többek között abban a szerződésben, amelyben több más kérdést is rendeztek a németek és a britek. Ez volt az ún. Helgoland-Zanzibár-egyezmény.⁹

³ SZABÓ Loránd-ÖLBEI Tamás-WILHELM Zoltán: *Anyországok és (volt) gyarmataik I., PTE Afrika - Amerika - Ázsia Universitas Munkacsoport, Pécs, 2002. 87-88. o.*

⁴ KENDE Tamás-NAGY Boldizsár-SONNEVEND Pál-VALKI László: *Nemzetközi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2014., 334. o.*

⁵ VAN DER LINDEN, Mike: *The Acquisition of Africa (1870-1914): the Nature of Nineteenth-Century International Law*, http://www.mpil.de/en/pub/research/details/projects/public_int_law/sovereignty_property_and_trea.cfm (Letöltés ideje: 2015. 05. 28.)

⁶ *Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975*, <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf>, 101. o. (Letöltés ideje: 2015. 05. 26.)

⁷ BESENYŐ János: *A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008., II. Évf., 2. szám, 22. o.*

⁸ *1893 Agreement between Great Britain and Portugal Relative to Spheres of Influence North of The Zambesi*, <http://www.treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1893/TS0010.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 29.)

⁹ *1890 Heligoland-Zanzibar Treaty*, http://www.germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 25.)

A 19. század során a határok megrajzolása, mint azt fentebb láttuk, nagyhatalmi érdekek mentén történt, nélkülözve mindenféle etnikai szempontot. Miért is vették volna figyelembe, hiszen a 19. század második felében a fekete kontinens népei – egy-két kivételtől eltekintve – még messze voltak az önrendelkezési jog és függetlenség kivívásától. A második világháborút követően azonban felgyorsult az európai gyarmatbirodalmak felbomlása, amelynek következtében az újonnan függetlenné váló államok megörökölték a korábbi tartományi határokat, azok minden problémájával együtt. Hogy a nemzetközi közösség megakadályozza a határvitákból eredő konfliktusokat egy igen rugalmasan szabályt tett kötelezővé, az ún. „*uti possidetis, ita possideatis*” elvet, amely kimondta, hogy minden újonnan függetlenné váló entitásnak „*úgy kell birtokolnia, ahogy addig is tette*”, azaz meg kellett tartania a korábbi gyarmati korszakból örökölt határokat.¹⁰ Az elv egyébiránt nem a modern kor alkotása, azt már a római jog is ismerte, ám nem az államok közötti jogviszonyokra, hanem a magánjogban alkalmazta. Az elv államok területére való alkalmazására első ízben a latin-amerikai gyarmatok függetlenedése idején került sor 1810-ben.¹¹

Az elv Afrikában történő alkalmazására elsőként az 1960-as években került sor. A Nemzetközi Bíróság Burkina Faso és Mali határvitájának kérdésében 1986-ban kimondta, hogy az alkalmazás célja és lényege abban áll, hogy olyan állapotban tartsák tiszteletben a határokat, amilyenek függetlenné válás pillanatában voltak.¹² A Nemzetközi Bíróság emellett azt is hangsúlyozta, hogy az uti possidetis elve nem kizárólag regionális nemzetközi jogi norma, hanem generális és szorosan kapcsolódnia kell egy adott terület függetlenné válásához, bárhol kerüljön is rá sor a földgolyón.¹³ A Nemzetközi Bíróság rámutatott, hogy azért van szükség az elv szokásjogi szintű, mindenki által elismert nemzetközi jogi normaként való kezelésére, mert a frissen függetlenné vált államok függetlenségét és stabilitását csak így módon lehet megvédeni a szakadár mozgalmaktól.¹⁴ Jóllehet, az uti possidetis elve igen szigorú, attól el lehet térni, ha mindkét fél beleegyezik a határok módosításába.¹⁵

A négy konfliktus:

Afrika fejletlenségéből és gyarmati örökségéből adódik, hogy a kontinens országai közül sokan még ma is polgárháborús állapotokkal kénytelenek szembe nézni. Akadnak helyek, ahol a népek még mindig gyarmati sorban élnek, találunk olyat, ahol vallási vagy etnikai ellentétek vezettek véres polgárháborúhoz, de akad olyan is, amely viszonylagos prosperitásban, békésen éli napjait.

¹⁰ SZALAI Anikó: Az államhatár és a nemzetközi jog, <http://drszaiaianiko.hu/2014/03/19/az-allamhatar-es-a-nemzetkozi-jog/> (2015. 05. 30. 14:36)

¹¹ PETERS, Anne: The Principle of Uti Possidetis Juris – How Relevant is it for Issues of Secession? - In: Self-Determination and Secession in International Law, Oxford University Press, Oxford, 2014., 98. o.

¹² Uo. 99. o.

¹³ Uo. 102. o.

¹⁴ KENDE-NAGY-SONNEVEND-VALKI, 2014. 85. o.

¹⁵ N. SHAW, Malcolm: Nemzetközi jog, Komplex Kiadó, Budapest, 2008., 259. o.

Az első példánk egy olyan terület rövid történetét mutatja be, amely lakossága még nem jutott el az önrendelkezési jog szabad gyakorlásának fázisába, hanem továbbra is gyarmati sorban várja, hogy végre szavazhasson és dönthessen az évtizedek óta halogatott függetlenségről. A térségben a spanyolok már a 15. században megjelentek. A Kanári-szigeteket meghódító ibériaiak a Szahara lakóival hamarosan kialakították az első kapcsolatokat is.¹⁶ Mivel a terület a kora-újkor időszakának kereskedelme szempontjából nem tartogatott igazán értékes árucikkeket, így a saharai befolyási övezetek kialakítására csak a 18. század első felében került sor, amikor a spanyol korona megegyezett a marokkói szultánnal 1727-ben.¹⁷

1884 után a spanyolok kiterjesztették a befolyásukat a belső területek felé, ehhez azonban előbb ki kellett jelölni a pontos határokat, ameddig még nem sértik a szomszédos, főként francia birtokokat. A kérdést 1900-ban oldották meg Párizsban.¹⁸ A terület teljes pacifikálása lassan haladt, eltartott egészen 1938-ig.¹⁹

A nemzetközi jog 19. századi állapota szerint a spanyoloknak kétségtől joga olt a terület feletti uralom megszerzésére, amelyet főként katonai hódítással értek el, de a Nemzetközi Bíróság 1975-ben kimondta, hogy Río de Oro feletti uralom megszerzésének első mozzanataként a spanyol király kinyilvánította, hogy a területet a védelmébe veszi, azon megegyezések alapján, amelyet a helyi törzsek főnökeivel kötött.²⁰

Mivel a nemzetközi jogi környezet, ha lassan is, de azért változik, a 20. század közepén az összes gyarmattartó országnak szembesülnie kellett azzal, hogy függőségeik szeretnének az önrendelkezés útjára lépni. Így volt ez Nyugat-Szahara esetében is. Amíg azonban a szomszédos és más afrikai országok eljutottak odáig, hogy az önállóság útjára lépjenek, Nyugat-Szaharában egy speciális „függő jogi helyzet” állt elő, amely kisebb részben a nemzetközi jogilag érvénytelen madridi szerződésnek, nagyobb részben az ezt követő marokkói és mauritániai megszállásnak volt köszönhető. A területre betolakodó szomszédos hatalmak ugyanis egy olyan állapotba csöppentek, amikor a saharávi nép már megindult az önrendelkezés útján, de a beígért népszavazást elodázta az invázió. A referendum, amelyet már ki kellett volna írni, még mindig késik, közben a Polisario Front²¹ és a marokkói hadsereg között kialakult háborús konfliktus humanitárius válsághelyzetet eredményezett, amely természetszerűleg magával hozta az emberi jogok durva és sorozatos megsértését. A háború egészen 1991-ig elhúzódott, amikor a felek hosszas

¹⁶ BESENYŐ: A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, 2008. 22. o.

¹⁷ BESENYŐ János: Western Sahara, Publikon Kiadó, Pécs, 2009., 47. o.

¹⁸ BESENYŐ, 2008. 22. o.

¹⁹ BESENYŐ, 2009. 57. o.

²⁰ Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975 101. o.

²¹ Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro

előkészítés után békét kötöttek, az ENSZ pedig létrehozta az ún. *MINURSO*²² békeműveletet.²³

Angola

A területet gyarmatosító luzitánok a 15. században a mai ország északi területeit uraló Bakongo állammal létesítettek kapcsolatot, majd rabszolga-kereskedelembé kezdtek. A portugálok az első támaszpontot – a későbbi fővárost, Luandát – 1575-ben alapították meg. A gyarmati uralom alá kerülő területeken többféle népcsoport élt. A mbunduk a kongói hódítástól délre, a partvidéken, míg az ovimbunduk a déli és délkeleti, belső területeken laktak. Az őslakosok mellé a fehér telepesek csak lassan költöztek be, ám a 20. század második felére lélekszámuk elérte a 300 ezret és kialakult egy befolyásos *mestiço* réteg, amely befogadva a portugál kultúrát bekapcsolódott a gyarmati kereskedelembé és a tengerentúli tartománnyá változó provincia igazgatásába.²⁴

Az 1950-es évek gyarmati függetlenségi mozgalmi végigsöpörtek Afrikán, így Angola is kísérletet tett az önrendelkezés elnyerésére. Az első szervezkedések az ország északi területein kezdődtek Holden Roberto irányításával. Szervezete, az FNLA²⁵ külkapcsolatokat is kiépített, így szereztve támogatást és fegyvereket. Hiába támogatta azonban mind Kína, mind egy rövid ideig a CIA, a mozgalom fokozatosan elhalt.²⁶ Az ország középső, központi területein az országot irányító értelmiség hozott létre egy igen vegyes összetételű mozgalmat, amely tagjait a marxista eszmék fűzték össze az MPLA²⁷ keretein belül. A harmadik mozgalom az ország belső területeit lakó etnikum, az ovimbunduk területén jött létre. Az UNITA²⁸ erős nacionalista, már-már sovíniszta jegyeket hordozott.²⁹

1974-ben a portugálok úgy kezdték meg a függetlenségi tárgyalásokat és a terület kiürítését, hogy az évszázadok óta fennálló két jól elkülöníthető etnikai tömb mellé egy harmadikkal is számolni kellett. 1975 februárjában kezdetét vette az ország irányításáért folyó véres polgárháború. Az FNLA egységei zairei támogatással megindultak dél felé, miközben az UNITA a törzsterületein, délen és délkeleten épített ki erős pozíciókat és kapcsolatot Dél-Afrikával. A harmadik erőt, az MPLA-t a Szovjetunió és Kuba támogatta fegyverekkel, valamint katonai tanácsadókkal, sőt később már harcoló alakulatokkal is. A kubai katonákkal kiegészített MPLA visszaverte az FNLA támadását és „királyt” csinálva Agostinho Neto-ból kormányt alakított.³⁰ Mivel az FNLA nem csak vereséget szenvedett,

²² United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara (United Nations Security Council Resolution 690)

²³ BESENYŐ János: Hungarian logistics specialist working for the UN's Western Sahara mission, AARMS, Vol 7. No. 1 (2008), 157. o.

²⁴ KOVÁCSY: Angola magánya, Beszélő, 5. (2000) 4., p. 68., <http://beszelo.c3.hu/00/04/09kova.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 01.)

²⁵ Frente Nacional de Libertação de Angola

²⁶ Uo.

²⁷ Movimento Popular de Libertação de Angola

²⁸ União Nacional para a Independência Total de Angola

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

hanem a pénze is elfogyott, nem tudván fizetni zsoldosait, kilépett a háborúból, de a közéletben továbbra is aktív maradt.³¹

A háború ettől kezdve 1987-ig váltakozva zajlott az állva maradt két csoportosulás, az MPLA és az UNITA között, amikor az MPLA egy aktívan harcoló kubai hadosztállyal vereséget mért a déli területet uraló ellenfélre és az azt támogató dél-afrikai csapatokra, akik Namíbia révén közvetve, de érdekelték voltak a konfliktusban. Miután a felek belátták, hogy egyik sem tud a másik fölé kerekedni, tárgyalóasztalhoz ültek 1990-ben, ahonnan 1991-ben megállapodással távoztak. Hiába írtak azonban ki választásokat, határoztak egy közös hadsereg felállításáról és piacgazdaság bevezetéséről, az 1992-ben tartott választásoknak nem lett egyértelmű győztese, mivel ugyan José Eduardo Dos Santos elhozta a szavazatok többségét, győzelme nem volt abszolút és amúgy is kétségbe vonta az ellenzék. A két nagy tábor továbbra is a korábbi törésvonalak mentén, a saját területén maradt erős. A patthelyzet ismét fegyveres konfliktussá fajult, amelyben kezdetben a leszerelést ügyesen halogató, így lépéselőnybe került UNITA egy erőteljes offenzívájában aratott sikereket, elfoglalva az ország kétharmad részét.³² A kormányerők azonban összeszedve magukat visszavágtak, miközben a nemzetközi közösség nyomást gyakorolt, majd elfordult az UNITA-t vezető Jonas Savimbitól.³³

A lázadók a nemzetközi nyomás és embargó ellenére is harcban maradtak, amit elsősorban a kezükön levő területek gyémántjának köszönhettek. Az UNITA által kitermelt „véres gyémántok” a világ összes gyémánttermelésének a 10%-át adták. Nem csak az UNITA, hanem az MPLA is számíthatott Angola gazdag ásványkincseire, utóbbi a számára rendelkezésre álló kőolajból tett szert bevételre, amelyből bőségesen futotta a hadi kiadásokra, hiszen a kilencvenes években a napi 750 ezer hordó kőolaj kitermelésével Angola vált Nigéria nyomában Afrika második legnagyobb olajexportőrévé.³⁴

Az 1990-es években újabb béketerv, az ún. *Lusaca Egyezmény* és több ENSZ misszió sem volt képes békét teremteni, a harcok tovább folytak, annak ellenére, hogy a nemzetközi szankciók most már jelentősen meggyengítették a lázadókat, akik 2002-ben elvesztették vezetőjüket, ami végre békére kényszerítette a sokat szenvedett országot.³⁵

Namíbia

A harmadik konfliktus egy olyan ország kálváriája, amely bizonyos tekintetben hasonlít a nyugat-szaharai helyzethez. Mindkét gócpont nemzetközi jogi szempontból igen érdekes, bőven tartogat gondolkodni valót. Hasonlóság mindkét esetben, hogy a gyarmati uralom alatt álló területet a korábbi gyarmatosító felhagyta, helyébe pedig egy másik hatalom érkezett. Azonban amíg ez Nyugat-

³¹ HORVÁT Sándor: UNAVEM Misszió - Angola - A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban, Nemzetbiztonsági Szemle, 2. (2014) különszám 2., 83. o.

³² BESENYŐ János: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, XXIV. évf., 3-4. szám, 2014., 65. o.

³³ Uo.

³⁴ HORVÁT, 2014. 85. o.

³⁵ Uo., 87. o.

Szahara esetében jogellenesen, addig Namíbia vonatkozásában jogszerűen történt. Lássuk, hogyan!

Délnyugat-Afrika partjait elsőként a portugálok közelítették meg, ám hasonlóan a Szaharához, a sivatagos régió kevésbé érdekelte őket. Az őket követő hollandok és angolok is inkább a Jóreménység foka felé hajóztak és ott alapítottak telepeket.³⁶ A 19. században német hittérítők és telepesek érkeztek a térségbe, ahol – kihasználva a helyi őslakosságot, a hererókat és a namák ellentéteit – létrehozták Német Délnyugat-Afrikát.³⁷

Az egységes német birodalom megteremtése nem csak villámgyors gazdasági fejlődést hozott magával, hanem egy sor új retrográd eszmét. Ezek között nem csak az kialakítandó német élettér eszméje – amelyet először egy gyarmatbirodalom felépítésével kívántak megvalósítani³⁸ –, hanem oly áltudományos tévutak is szerepet kaptak, mint a *szociáldarwinizmus* és az *eugenika*, amelyek képessé teszik művelőiket arra, hogy létrehozzák a genetikailag tökéletes, a betegségeknek ellenálló, minden más emberi faj felett álló árja fajt.

Miután a német telepesek összeütközésbe kerültek az őslakos hererókkal, a felkelő őslakosokat a németek 1904-ben előbb egy csatában legyőzték, majd megkezdődött a „herero-genocídium”. A németek a gyarmat fekete lakóit lemészárolták vagy koncentrációs táborokba hurcolták. A 20. század borzalmas tetteinek egyik első kísérleteként a korábban oly népes herero őslakosság 15 ezer főre apadt.³⁹

Az első világháború kitörésével Afrika is az egymással verekedő európai nagyhatalmak hadszíntere lett. Az 1910-ben brit domíniumként egyesülő Dél-Afriikai Unió csapatai már 1915-ben bevonultak a szomszédos Német Nyugat-Afrika területére, ahonnan a német lakosságot fogolytáborokba deportálták.⁴⁰ A terület innentől kezdve már csak névleg maradt német gyarmat, gyakorlatilag dél-afrikai katonai megszállás alatt állt. A Versailles-i békében Németország lemondott gyarmatairól, Namíbia pedig ún. mandátumterületként dél-afrikai igazgatás alá került, amely fokozatosan igyekezett a nemzetközi közösség által rá ruházott hatáskörét túllépve a területet annektálni.⁴¹

A helyzet tehát részben hasonlít a nyugat-szaharaihoz. Ott is és itt is egy korábbi gyarmattartó helyébe érkeztek új megszállók, ám amíg előbbi esetben ez egy érvénytelen államközi megállapodáson, addig az utóbbi egy teljesen törvényes megbízatáson alapult. Ugyancsak hasonlóság, hogy a nemzetközi jogi köntöst

³⁶ BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: A namíbiai haderő, Sereg Szemle, X. évf., 3. szám, 2012., 121. o.

³⁷ MOLNÁR Erik: A namíbiai történelem sötét foltja: A herero népirtás, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 2-3. szám, 2013., 215. o.

³⁸ Uo., 213. o.

³⁹ FERGUSON, Niall: Civilizáció - A Nyugat és a többiek, Scolar Kiadó, Budapest, 2011., 22. o.

⁴⁰ BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, Sereg Szemle, X. évf., 1. szám, 2012., 136. o.

⁴¹ Uo.

lehántva mindkét esetben szimpla területszerzésről van szó, hiszen ahogyan Nyugat-Szahara esetében Mauritánia és Marokkó megosztozott egymás között a kiürített tartományon, úgy az első világháborúban vesztes központi hatalmak Európán kívüli területeit is a győztesek különféle paktumokban osztották fel egymás között, annyi különbséggel, hogy ezúttal a megszállást és igazgatást egy újonnan felállított nemzetközi szervezet, a *Nemzetek Szövetsége* ellenőrizte.⁴²

A mandátumterületeket három csoportba osztották aszerint, hogy mennyire érett a lakossága az öngazgatás elnyerésére. Namíbia a C-mandátumtípusba tartozott, vagyis a területet igazgató Dél-afrikai Unió elvben a területet saját integráns részének tekinthette, de védenie kellett a lakosságot a külső támadásokkal szemben, valamint elő kellett segíteni a belső fejlődését és végső soron az önrendelkezés elnyerését.⁴³

A második világháború végével a Nemzetek Szövetségét felváltotta az ENSZ, a mandátumrendszer pedig a *gyámsági rendszer*. Az alapelv ugyanaz volt, a megszerzett területeket kellett valamilyen elfogadható és védhető formában a győztesek között szétosztani, illetve a korábbi mandátumterületeket átszervezni. Namíbia maradt dél-afrikai igazgatás alatt, sőt, mivel a dél-afrikai rezsim úgy vélte, hogy a Nemzetek Szövetségének a megszűnésével a mandátumos kötelezettsége automatikusan hatályát veszítette, így nem köteles gyámsági szerződést sem kötni Namíbia tárgyában, hiszen azt már bekebelezte.⁴⁴ Természetesen a nemzetközi közösség ezt az álláspontot nem fogadta el. Hosszantartó csörte kezdődött, amelyben a Nemzetközi Bíróság előbb kimondta, hogy nem lehet Dél-Afrikát arra kötelezni, hogy akarata ellenére kössön gyámsági szerződést, majd amikor Etiópia és Libéria beperelte Dél-Afrikát megállapította, hogy a két államnak nincs perbeli jogosultsága. A helyzet megoldását ezután az ENSZ vette a kezébe. 1966-ban a BT. 264. (1969) számú határozatában megvonta a mandátumot, mire a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményében kimondta, hogy a mandátum megvonásától kezdve Dél-Afrika jogalap nélkül tartja birtokában a területet, amelyet így köteles kiüríteni.⁴⁵

A terület hovatartozásáról természetesen nem csak a nemzetközi közösségnek és Dél-Afrikának volt meg az álláspontja, hanem a lakóknak is, akik nem várták tétlenül sorsuk jobbra fordulását. Már az 1960-as években létrejöttek az első ellenálló mozgalmak az apartheid-rendszer ellenében, amelyek közül a legerősebbnek a SWAPO⁴⁶ bizonyult, amely 1966-ban megalakította a fegyveres ellenállási szárnyát, a Namíbiai Nemzeti Felszabadító Haderőt.⁴⁷ Az 1970-es évekre a felkelők nemzetközi segítséggel megerősítették hadseregüket, miközben a megszállók a namíbiai lakosságon belül elsősorban a német ajkú fehérekre támaszkodva „ellenhaderőt” állítottak fel, elvetve ezzel a polgárháború magját, hiszen innentől a harcok már nem csak a megszálló dél-afrikai erők között zajlottak, hanem a SWAPO fegyveres szárnya és a vele szembeszálló Délnyugat-afrikai

⁴² KOVÁCS: Nemzetközi Közjog, 2011. 227. o.

⁴³ Uo. 229. o.

⁴⁴ KOVÁCS, 2011. 230. o.

⁴⁵ Uo. 231. o.

⁴⁶ South West Africa People's Organisation

⁴⁷ BESENYŐ-MOLNÁR: A namíbiai haderő, 2012. 123. o.

Területi Haderő között is.⁴⁸ A polgárháború időközben már nemzetközi konfliktussá fokozódott, hiszen Dél-Afrika bele keveredett a Namíbiával szomszédos Angola polgárháborújába is, sőt, vereséget is szenvedett ott, ami arra kényszerítette, hogy kezdjen hozzá a namíbiai probléma tárgyalásos rendezéséhez, amely végül az apartheid-rezsim bukásával nagyjából egy időben oldódott meg, amikor Namíbia 1990. március 21-én kikiáltotta függetlenségét.⁴⁹

Közép-afrikai Köztársaság

A közép-afrikai térség története során igen forgalmas volt. Számos nép választotta otthonául, a szomszédos, főként muzulmán hatalmak pedig törekedtek uralmuk alá vonni. A 16. századtól mind az európai, mind pedig az arab világ rabszolga-kereskedői kb. két millió embert hurcoltak el.⁵⁰ A franciák a 19. század végén az iszlám világ határvidékén vetették meg a lábukat, majd az ásványkincsekben és jó minőségű termőföldekben gazdag régiót *Ubangi-Sari* néven beintegrálták egy nagyobb entitásba, az ún. *Francia Egyenlítői-Afrikába*.⁵¹

A tanulmány elején röviden bemutatásra került, miként kerültek megszabásra Afrika belső, szárazföldi határai. Az ott említett kétoldalú államközi egyezmények sorába kiválóan illeszkedik a *Fez-i Egyezmény* 1911-ből, amelyben a franciák mintegy 290 ezer km² területről mondtak le Németország javára, amely ezt követően az első világháború végéig beintegrálódott a császár gyarmatbirodalmába. A nagy háború alatt a franciák visszafoglalták az átengedett területet, sőt saját gyarmataik közé sorolták a megszállt német Új-Kamerunt.⁵²

Ubangi-Sari függetlenedésére 1960-ban úgy került sor, hogy előtte felmerült a lehetősége egy közép-afrikai unió, egyfajta afrikai egyesült államok létrehozásának, amely nem csak a franciák egyenlítői birtokait, hanem egyéb szomszédos belga és portugál területeket is magába foglalt volna. A tekintélyes kiterjedésű föderáció létrehozását meggátolta Barthélemy Boganda váratlan és rejtélyes halála.⁵³

Az ország a demokratizálódás helyett öt év átmenet után katonai diktatúrává változott, miután Jean-Bédél Bokassa százados magához ragadta a hatalmat, majd egészen odáig merészkedett, hogy magát önhatalmúlag császárrá koronáztatta. A diktátort a franciák 1979-ben eltávolították a hatalomból, helyét a korábbi elnök, David Dacko vette át.⁵⁴ A politikai feszültség a rendszerváltozás ellenére fennmaradt, amelyet 1981-ben újabb katonai puccs követett. Hiába írtak ki 1993-ban ismét választásokat és kísérelték meg újból bevezetni a többpártrendszert, az etnikailag tarka ország továbbra is ingatag maradt, amely nem kis mértékben volt

⁴⁸ Uo. 124. o.

⁴⁹ Uo. 125. o.

⁵⁰ BALOGH Andrea-BESNYŐ János-MILETICS Péter-VOGEL Dávid: Országismertető - Közép-afrikai Köztársaság, A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely és a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2015.

⁵¹ Uo. 76. o.

⁵² Uo. 83. o.

⁵³ Uo. 93. o.

⁵⁴ Uo. 94. o.

köszönhető a francia diplomácia aknamunkájának.⁵⁵ A polgárháborús állapotok a szomszédokat békéltetésre ösztönözték, aminek eredményeként több béketeremtő beavatkozásra is sor került, nyugalmat azonban továbbra sem sikerült teremteni, pedig az ENSZ is elfogadott egy békemandátumot, a *MINURCA-t*.⁵⁶ A béketeremtések nem vezettek eredményre, a polgárháborús állapot tovább zajlott, sőt most már áttért a szomszédos Darfúrra és Csádra, mire az ENSZ újabb humanitárius missziót küldött Közép-Afrikába. Példáját később az EU is követte. A zűrzavarban a 2003. óta hatalmon levő François Bozizé tábornok, megnyerve a 2008-ig tartó *Bozót háborút* talpon tudott maradni.⁵⁷ 2012-ben az elnök újabb lázadó csoporttal került szembe, a Michel Am-Nondokro Djotodia által irányított Sélékával.⁵⁸ A Séléka egy szövetséges tömörülés, amely nem csak a közép-afrikai *Szövetség az Újjáépítésért és Újjáéledésért*, valamint a *Hazafias Egyezmény az Ország Megmentéséért* lázadó csoportokat, hanem a csádi FPR-t (*Popular Front for Recovery*) is magába foglalja.⁵⁹ Tevékenységét főként illegális gyémánt- és elefántcsont-kereskedelemből fedezte.⁶⁰

A Séléka főként muzulmánokból áll, miközben az ország lakossága 70%-ban keresztény, illetve törzsi vallású, ami egyenesen vezetett a hatalomátvételt követő vallási alapú atrocitásokhoz. Válaszként a keresztények létrehozták az *anti-Balaka* önkéntes milíciát, ami túllépve védelmi feladatkörén muzulmán falvakat támadott és dúlt.⁶¹

A polgárháborún Djotodia elnök nem tudott úrrá lenni, miközben az ENSZ újabb béketeremtő misszióra⁶² adott felhatalmazást a 2127-es számú biztonsági tanácsi határozatával az Afrikai Uniónak.⁶³ Djotodiát a nemzetközi nyomás elűzte a hatalomból, Beninbe menekült, helyét pedig Cathrine Samba-Panza, Bangui polgármestere foglalta el 2014. január 23-án.⁶⁴

A négy mandátum

A korábban ismertetett válságócok feloldására a nemzetközi közösség többször tett kísérletet. A négy konfliktus eseteiben több misszió is indult, amelyekből az alábbiakban négyet kiemelve áttekintjük, hogy az ENSZ hol milyen intézkedéseket tett azért, hogy a krízishelyzeteket rendezze, illetve mik maradtak ki az egyes küldetések mandátumaiból, és miért?

⁵⁵ Uo. 95. o.

⁵⁶ Uo. 97. o.

⁵⁷ TOMOLYA Tomolya János: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?, Szakmai Szemle, 2014/1., 15. o.

⁵⁸ BALOGH-BESENŐ-MILETICS-VOGEL: Országismertető – Közép-afrikai Köztársaság, 2015., 98.o.

⁵⁹ TOMOLYA: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled? 2014. 16. o.

⁶⁰ MARSAL Viktor: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2014/4, 2. o.

⁶¹ Uo. 17. o.

⁶² MISCA-African-led International Support Mission in the CAR

⁶³ MARSAL: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, 2014. 1. o.

⁶⁴ Uo.

MINURSO

Ahogy az a misszió nevében is szerepel – *United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara*⁶⁵ – az ENSZ e missziót – egy nagyobb megállapodás részeként⁶⁶ – azért hozta létre, hogy hozzásegítse a szaharái népet az önrendelkezési joguk régóta halogatott gyakorlásához. Az 1991. április 29-én elfogadott 690-es számú BT. határozat kimondja, hogy a beígért referendum az ENSZ és az Afrikai Egység Szervezete együttműködésben fogja lebonyolítani. A technikai kivitelezést egy békefenntartó misszió fogja végrehajtani, amely a következő feladatok elvégzésére kapott megbízatást:

- a) a beígért referendum megszervezése és felügyelete, amelyet az ENSZ és az Afrikai Egység Szervezete együttműködésben fog lebonyolítani,
- b) a kialakított tűzszünet megfigyelése,
- c) a marokkói csapatok létszámcsoökkentésének ellenőrzése,
- d) a marokkói és Polisario csapatok egy előre meghatározott helyre való összevonásának figyelemmel kísérése,
- e) lépések tétele annak érdekében, hogy az összes nyugat-szaharai politikus és egyéb fogvatartott visszanyerje szabadságát,
- f) hadifoglyok cseréjének felügyelete a Vöröskereszt szervezetén keresztül,
- g) a menekültek hazatérésére kialakított UNHCR program végrehajtása,
- h) az összes szavazásra jogosult nyugat-szaharai lakos azonosítása és regisztrálása.⁶⁷

Amint az szembe ötlik, hiányzik egy igen fontos mechanizmus egy olyan konfliktus rendezési tervéből, ahol „legendásan” sok emberi jogi visszaélés történt. Közvetve ugyan kétségtelenül találkozunk az emberi jogok védelmével, hiszen már eleve a referendum, mint a misszió legfontosabb célkitűzése az egyik legalapvetőbb emberi jog, az önrendelkezési jog biztosítását hivatott elősegíteni. Ugyancsak közvetve, de a személyes szabadsághoz való jog védelmét szolgálja a hadifoglyok és egyéb politikai és más rabok szabadon bocsátása is. Azonban expressis verbis az emberi jogok védelme nincs nevesítve, erre pedig a későbbiekben sem került sor, pedig a misszió megbízatását több ízben is megújították, miközben több jelentés is érkezett az emberi jogi visszaélésekről.

A MINURSO megbízatását 1991. óta 44-szer⁶⁸ újították meg, illetve terjesztették ki, az emberi jogok védelmét figyelemmel kísérő mechanizmus azonban több kezdeményezés és kísérlet ellenére sem került bele egyszer sem a

⁶⁵ UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁶⁶ A megállapodást a Marokkói Királyság és a Polisario Front 1988. augusztus 30-án fogadta el.

⁶⁷ The Mandate of Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 05. 05.)

⁶⁸ United Nations Documents on Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/resolutions.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 06.)

megújító határozatokba. 2014-ben a Human Rights Watch levélben kérte az ENSZ BT-t, hogy terjesszék ki a MINURSO mandátumát az emberi jogok védelmére és megfigyelésére, ez akkor nem történt meg.⁶⁹ 2015 áprilisában a megbízatást ismét megújították, ismét napirendre került az emberi jogok beemelése, amelyet többek között Norvégia is támogatott,⁷⁰ ez végül ismét elmaradt.⁷¹

Háborús konfliktus esetén az emberi jogok sajnos az egyik legutolsó szempont, amit a felek figyelembe vesznek, ami nem is csoda, hiszen az emberi méltóság megsértése, az élet elvétele és minden más hasonló szörnyűség velejárója az emberi konfliktusoknak. Minden hasonló jellegű összecsapás rendezésében elsősorban a nagypolitika dönt. Mindkét félnek természetesen vannak képviselői, akik adott esetben akadályt tudnak gördíteni a másik fél törekvései elé.

UNAVEM I-III és MONUA

Az ENSZ missziói soha nem egy egységes sablon szerint épülnek fel. Mindig az adott probléma sajátosságaihoz igazodnak, sokszor pedig nem is elég egyetlen küldetés a helyzet rendezéséhez. Az angolai polgárháborúban több misszió is indult. Elsőként az UNAVEM I (United Nations Angola Verification Mission) került elfogadásra az ENSZ BT. 626. (1988)⁷² számú határozatával. A feladat ezúttal az volt, hogy az angolai és kubai kormány által előzőleg megállapított menetrend szerint a kubai csapatokat kivonják az afrikai országból. Mivel ez a művelet még a megszabott határidő előtt véget ért, az UNAVEM I misszió sikerrel érte el a célját 1991-ben.⁷³

A MINURSO-val való összehasonlítás szempontjából az UNAVEM II számunkra az igazán érdekes. Afrika leghosszabb háborús konfliktusában a békére törekvő erőfeszítések egyikeként a felek elfogadták az ún. *Piece Accords for Angola* (*Bicesse Accords*) béketervet, amelyben több, a nyugat-szaharaihoz igen hasonló pontban állapodtak meg. Elsőként és legfontosabbként tűzszünetet kötöttek a hadakozó felek, egyetértve abban, hogy a fegyvernagyvást a nemzetközi közösség békefenntartói fogják monitorozni, illetve ellenőrizni. A tűzszüneti megállapodásba belefoglalták a félkatonai csoportok „szélnek eresztését” és a biológiai fegyverek

⁶⁹ Letter to Members of the UN Security Council: Extend MINURSO Mandate to Human Rights, <http://www.hrw.org/news/2014/04/14/letter-members-un-security-council-extend-minurso-mandate-human-rights> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷⁰ Norway supports extension of MINURSO mandate to include human rights monitoring, <http://www.spsrasd.info/en/content/norway-supports-extension-minurso-mandate-include-human-rights-monitoring> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷¹ Spain and Morocco welcome the extension of MINURSO's mandate. <http://thediplomatinspain.com/en/spain-and-morocco-welcome-the-extension-of-minursos-mandate/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷² UNAVEM I Resolution 626 (1988). <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)

⁷³ Angola-UNAVEM I Mandate, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)

esetleges létezésének vagy bevetésének kivizsgálását.⁷⁴ A béketerv egy, a két hadsereg egyesítéséből létrejövő közös angolai hadsereggel számolt.⁷⁵ Emellett nemcsak a fegyverletételre vonatkozott, hanem igyekezett biztosítani a rendezéshez szükséges békés politikai átmenetet, amelyben biztosították volna a központi hatalommal szembe helyezkedő UNITA részvételét és politikai jogait is.⁷⁶

A béketerv gyakorlati megvalósításában a felek az ENSZ segítségét kérték, amely 1991. május 30. napján felállította a második UNAVEM misszióját,⁷⁷ amelynek a mandátuma 1995 februárjáig tartott, feladata pedig a kialakult béke fenntartása, megfigyelése, a hadsereg átszervezésének segítése, a humanitárius segélyek célba juttatása és bizonyos közigazgatási feladatok elvégzése volt.⁷⁸ A béketeremtés lassan haladt, az UNITA nem fogadta el az 1992-es választások eredményét. A nehézségekre való tekintettel az ENSZ misszió mandátumát 1995-ig ötször is megújították, majd 1995-ben az UNAVEM III megbízatásának elfogadásával hatályon kívül helyezték.⁷⁹

Mivel konfliktus a kilencvenes évek első felében tovább zajlott, a korábbi megegyezést nemigen tartották be, és voltak ugyan választások, amint arra történt már utalás, nem fogadta el az eredményét az UNITA. Az UNAVEM II békefenntartóinak létszáma túl csekély volt ahhoz, hogy az évtizedek óta tartó polgárháborúba békét hozzon, az egymással ellenséges katonák közös hadseregben való egyesítése pedig nem volt elvárható a konfliktushoz mérten maroknyi békefenntartótól.⁸⁰

1994-ben a felek a nemzetközi közösség nyomására ismét tárgyaló asztalhoz ültek, aminek eredményeként született meg az ún. *Lusaka Protocol*, amelyben a korábbi béke-megállapodáshoz hasonló tűzszünetet fogadtak el a felek. A hadseregek kérdése ismét neuralgikus pont volt. Az UNITA kötelékéből 5.500 katonát az egyezmény értelmében a rendőrség kötelékébe, további 1200 katonát a rendőrség gyorsreagálású egységébe integrálták volna, a magas beosztású UNITA tiszteket pedig a közös angolai hadseregben kínálták volna vezetői tisztségekkel. Ezen kívül az UNITA tagjai a korábbi megállapodásnál jóval kedvezőbb pozíciókat kaptak mind a gazdasági, mind pedig a politikai életben. A kormányzat reformjában

⁷⁴ Peace Accords for Angola, 11-12. o., http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁷⁵ Uo. 51-58. o.

⁷⁶ Uo. 46-50. o.

⁷⁷ UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)

⁷⁸ BESENYŐ: Magyar békefenntartók afrikai tapasztalatai: Angola és Uganda, 2011. 113. o.

⁷⁹ Angola-UNAVEM II Mandate, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁸⁰ BESENYŐ, 2014. 65. o.

az egyensúlyra törekedtek, a két nagy vetélytárs egymással koalícióra lépve kellett volna, hogy kormányozzon a megállapodás szerint.⁸¹

A lusakai protokoll betartására felállított, megnövelt létszámú UNAVEM III misszió⁸² feladata a tüzszünet betartásának ellenőrzése, a közigazgatás országos szintű kiépítésének segítése, a gazdasági élet beindításának előmozdítása, az új angolai rendőrség semlegességének figyelemmel kísérése, részvétel az aknamentesítésben, az elnökválasztás második körének támogatása és ellenőrzése.⁸³

Az angolai polgárháború a törekvések ellenére kudarcot hozott a kilencvenes évek béketeremtői számára. Hiába alkottak két béketervet, hiába volt három ENSZ misszió, 1997-ben egy újabb mandátumot kellett elfogadni. A MONUA (*United Nations Observer Mission in Angola*) mandátumát⁸⁴ 1997. június 30-án fogadták el, feladata többre volt. Hasonlóan elődjeihez, ezúttal is prioritást kapott a két nagy ellenfél kibékítése és politikai integrációja egy közös kormányzatban, a hadsereg és a rendőrség kérdésének további rendezése, a humanitárius krízis enyhítése. Első ízben került nevesítésre az emberi jogok védelmének szükségessége, a visszaélések feltárása, a kérdéssel foglalkozó helyi és nemzetközi szervezetek tevékenységének segítése.⁸⁵ A MONUA mandátuma 1999-ben ért véget, a konfliktus bonyolultságát jelzi, hogy az erőfeszítések ellenére a válság több ENSZ missziót is „túlélve” egészen a kétezres évek első feléig tartott.

UNTAG

Angolával ellentétben a namíbiai konfliktus a dél-afrikai változásoknak – nevezetesen az apartheid rendszer bukásának – köszönhetően hamar rendeződött. Az ENSZ namíbiai missziójának széleskörű feladatot adtak a BT. 632-es határozatában.⁸⁶ Nem csak az ország helyzete, hanem az ENSZ mandátuma is némiképpen hasonlít a nyugat-szaharai rendezési tervhez, hiszen az UNTAG megbízatása is első sorban egy igazságos és szabad választás megszervezésére és lebonyolítására irányult. Ahhoz, hogy a választásokra ténylegesen sor kerülhessen, először ki kellett vonni a dél-afrikai csapatokat az országból, a lázadókat pedig

⁸¹ Lusaka Protocol 1994,
http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/lusaka_11151994.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)

⁸² UNAVEM III Resoulution 976 (1995), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/038/14/PDF/N9503814.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸³ Angola-UNAVEM III Mandate
http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem_p.htm (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁴ MONUA Resolution 1118 (1997).
[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118\(1997\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118(1997)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁵ Angola-MONUA Madate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monuam.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)

⁸⁶ UNTAG Resolution 632 (1989), <http://www.worldlii.org/int/other/UNSC/1989/6.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)

lefegyverezni, mindezt az UNTAG békefenntartói megfigyelése mellett.⁸⁷ A mandátum emellett rendelkezik a felállítandó új délnyugat-afrikai rendőrség tevékenységének, működésének a megfigyeléséről, kimondja, hogy vissza kell vonni a hatályban levő és a megszálló rezsim által elfogadott faji diszkriminációs törvényeket, amnesztiát hirdet és előírja, hogy a hadifoglyokat szabadon kell bocsátani. Rendelkezik továbbá az elmenekültek hazatérésének elősegítéséről, a választásra jogosultak regisztrálásáról.⁸⁸

Az UNTAG missziója rövid időn belül sikerrel zárult, amely nem csak a széleskörű felhatalmazásnak, hanem a kedvező világpolitikai helyzetnek és a felek együttműködésének is köszönhető volt.

MINUSCA

2014. április 10-én az ENSZ a Közép-Afrikai Köztársaságot sújtó, vallási színezetet öltő polgárháború megoldására vállalkozott egy többdimenziós békefenntartó misszió keretében. A MINUSCA (*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic*) névre keresztelt misszió magába foglalta egy korábban indult, az Afrikai Unió által irányított békefenntartó missziót, az ún. MISCA-t. A 2149. számú BT. határozattal⁸⁹ elindított küldetés megbízatása a következő feladatkörökre terjed ki: az első és legfontosabb a civil lakosság előítéletektől mentes védelme az erőszaktól, különös tekintettel a nőkre és a gyermekekre, a humanitárius és emberi jogi szervezetekkel való szoros együttműködés. Feladatul szabták továbbá a politikai átmenet békés lebonyolításának elősegítését, az állam területi egységének a fenntartását. Lényeges kiemelni, hogy a MINUSCA mandátuma kifejezetten foglalkozik az emberi jogok védelmével és monitorozásával. Ennek érdekében a békefenntartók felhatalmazást kaptak, hogy felderítsék és jelentsék az elkövetett emberi jogi jogsértéseket, különös bűnösök kilétét felfedjék, hogy lehetővé váljon velük szemben a büntetőjogi felelősség megállapítása. További törekvés, hogy a békefenntartók elősegítsék a konfliktusban résztvevő felek fegyveres alakulatainak lefegyverzését, a katonák és egyéb milíciák tagjainak reintegrálását a társadalomba, illetve az otthonukból elűldözöttek hazatérésének elősegítése.⁹⁰

Összegzés

A vizsgált négy konfliktus és az azokra adott nemzetközi válasz több tényezőre hívja fel a figyelmet. Egyrészt arra, hogy Afrika történelmi öröksége túlságosan súlyos teher ahhoz, hogy a fejletlen társadalmi, gazdasági és politikai rendszerrel

⁸⁷ Namibia-UNTAG Background,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)

⁸⁸ BESENYŐ-MOLNÁR: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, 2012, 142. o.

⁸⁹ MINUSCA Resolution 2149 (2014)
([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149(2014))) (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)

⁹⁰ CAR-MINUSCA Mandate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusca/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)

rendelkező országok önerejükől meg tudjanak birkózni a nehézségekkel. A nemzetközi közösség minden esetben (vagy legalábbis az esetek túlnyomó többségében) igyekszik választ adni a felmerülő konfliktusokra, ezeknek a válaszoknak a hatékonysága azonban több tényezőtől függ. Így például attól, hogy mennyi pénzt szán az ENSZ egy-egy békemisszióra, vagy ami ennél is fontosabb – hiszen a pénzt végső soron a politikai szándék dönti el – mennyire érdekelt egy adott konfliktus megoldásában. Látható például, hogy a délnyugat-afrikai helyzetet az apartheid bukásával gyorsan sikerült rendezni, bár igaz, hogy ameddig az fennállt, Dél-Afrika ügyesen kerülte ki, hogy ki kelljen vonulnia a megszállt tartományból. Az angolai válságban pedig több misszió is indult, a sikertelenségük pedig kisebb részben a nagyhatalmak felelőssége, bár azért az vitathatatlan, hogy az UNITA és az MPLA mögött a két pólus országai sorakoztak fel, akik beavatkozásukkal csak elnyújtották, de nem megoldották a konfliktust.

Az elemzésből az is kiderült, hogy az ENSZ konfliktuskezelése egyfajta sémát követ, ám mindig az adott helyzet sajátosságaihoz igazodik. Mivel egy háborús helyzetben irreleváns elvárni, hogy a felek oda fognak figyelni pl. az emberi jogok védelmére, így nyilvánvalóan első lépésként békét kell teremteni. Amint azt láttuk, a béke kialakítása elsősorban a felek érdeke, a nemzetközi közösség csak segíteni tud abban, hogy a tárgyalásokat tető alá hozzák, illetve a békepontokat megvalósítsák, illetve betartsák.

Tanulságos volt látni, hogy a háborúktól leginkább sújtott civil lakosság védelmével, nevezetesen az emberi jogokkal két konfliktus esetében csak közvetve – Nyugat-Szaharában az önrendelkezési joghoz való hozzásegítés, Namíbiában pedig pl. a faji diszkriminatív törvények visszavonásával – míg Közép-Afrika esetében expressis verbis foglalkozik az ENSZ. Ugyancsak tanulságos tapasztalat, hogy amíg az erőteljes francia befolyás alatt álló Közép-Afrikában rögtön az első misszió már felállít egy emberi jogokkal igen komolyan foglalkozó mechanizmust, addig ugyanez a mechanizmus már jó ideje téma Nyugat-Szahara esetében, amelynek a megvalósítását valamilyen úton-módon mindig sikerül elhárítani a francia diplomácia támogatását élvező Marokkónak. No persze az emberi jogok védelme a gyakorlatban csak az után kerülhet valóban előtérbe, ha a béke már helyre állt, és van egy többé-kevésbé működő közigazgatás, ami képes nem csak nyomon követni a jogsértéseket, hanem hatékonyan fellépni a jogsértőkkel szembeni is.

Felhasznált irodalom:

- ASONGAZOH ALEMAZUNG, Joy: Post-Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development, The Journal of Pan African Studies, vol.3, no.10, September 2010, 62-84. o., <http://www.jpanafrican.com/docs/vol3no10/3.10Post-Colonial.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 27.)
- BALOGH Andrea-BESENYŐ János-MILETICS Péter-VOGEL Dávid: Országismertető - Közép-afrikai Köztársaság A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely és a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat kiadványa, Budapest, 2015.

- BESENYŐ János: A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008., II. Évf., 2. szám, 18-29. o.
- BESENYŐ János: Hungarian logistics specialist working for the UN's Western Sahara mission, AARMS, Vol 7. No. 1 (2008), 155-165. o.
- BESENYŐ János: Western Sahara, Publikon Kiadó, Pécs, 2009.
- BESENYŐ János: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, XXIV. évf., 3-4. szám, 2014., 63-77. o.
- BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: A namíbiai haderő, Sereg Szemle, X. évf., 3. szám, 2012., 121-133. o.
- BESENYŐ János-MOLNÁR Erik: ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, Sereg Szemle, X. évf., 1. szám, 2012. 133-144. o.
- BESENYŐ János: Magyar békefenntartók afrikai tapasztalatai: Angola és Uganda, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2011., V. Évf., 4. szám, 112-125. o.
- FERGUSON, Niall: Civilizáció - A Nyugat és a többiek, Scolar Kiadó, Budapest, 2011.
- HORVÁT Sándor: UNAVEM Misszió - Angola - A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban, Nemzetbiztonsági Szemle, 2. (2014) különszám 2., 77-87. o.
- KENDE Tamás-NAGY Boldizsár-SONNEVEND Pál-VALKI László: Nemzetközi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2014
- KOVÁCS Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011.
- KOVÁCSY Tibor: Angola magánya, Beszélő, 5. (2000) 4., p. 68., <http://beszelo.c3.hu/00/04/09kova.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 01.)
- MARSAI Viktor: Válságok Közép-Afrikában II. - Polgárháború a Közép-afrikai Köztársaságban, NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2014/4
- MOLNÁR Erik: A namíbiai történelem sötét foltja: A herero népirtás, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 2-3. szám, 2013., 212-220. o.
- N. SHAW, Malcolm: Nemzetközi jog, Komplex Kiadó, Budapest, 2008.
- PETERS, Anne: The Principle of Uti Possidetis Juris – How Relevant is it for Issues of Secession? - In. Self-Determination and Secession in International Law, Oxford University Press, Oxford, 2014., 95-137. o.
- SZABÓ Loránd: Tévhitek és tények a Kongói Demokratikus Köztársaság előtti Kongóról egy történeti áttekintés ürügyén, Afrika Tanulmányok Folyóirat, 2008 II. évf., 4. szám, 10-19. o.
- SZABÓ Loránd-ÖLBEI Tamás-WILHELM Zoltán: Anyaországok és (volt) gyarmataik I., PTE Afrika - Amerika - Ázsia Universitas Munkacsoport, Pécs, 2002. 85-92. o.

- SZALAI Anikó: Az államhatár és a nemzetközi jog,
<http://drszaiaianiko.hu/2014/03/19/az-allamhatar-es-a-nemzetkozi-jog/>
(Letöltés ideje: 2015. május 30.)
- TOMOLYA János: Közép-afrikai Köztársaság: Mi lesz veled?, Szakmai Szemle, 2014/1., 5-26. o.

Felhasznált internetes források:

- van der Linden, Mike: The Acquisition of Africa (1870-1914): the Nature of Nineteenth-Century International Law,
http://www.mpil.de/en/pub/research/details/projects/public_int_law/sovereignty_property_and_trea.cfm (Letöltés ideje: 2015. 05. 28.)
- United Nations Documents on Minurso,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/resolutions.shtml>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 06.)
- Letter to Members of the UN Security Council: Extend MINURSO Mandate to Human Rights, <http://www.hrw.org/news/2014/04/14/letter-members-un-security-council-extend-minurso-mandate-human-rights> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Norway supports extension of MINURSO mandate to include human rights monitoring, <http://www.spsrasd.info/en/content/norway-supports-extension-minurso-mandate-include-human-rights-monitoring> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Spain and Morocco welcome the extension of MINURSO's mandate,
<http://thediplomatinspain.com/en/spain-and-morocco-welcome-the-extension-of-minursos-mandate/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 07.)
- Angola-UNAVEM I Mandate,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/UnavemIM.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)
- Angola-UNAVEM II Mandate,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIM.htm>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- Angola-UNAVEM III Mandate,
http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem_p.htm (Letöltés ideje: 2015. június 11.)
- Angola-MONUA Mandate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monuam.htm>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- Namibia-UNTAG Background,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagFT.htm> (Letöltés ideje: 2015. 06. 12.)
- CAR-MINUSCA Mandate,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusca/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 15.)

Felhasznált jogszabályok, nemzetközi egyezmények, bírósági döntések:

- 1890 Heligoland-Zanzibar Treaty, http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/606_Anglo-German%20Treaty_110.pdf (Letöltés ideje: 2015. 05. 25.)
- 1893 Agreement between Great Britain and Portugal Relative to Spheres of Influence North of The Zambesi, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1893/TS0010.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 29.)
- Western Sahara - Advisory Opinion of 16 October 1975., <http://www.icj-cij.org/docket/files/61/6197.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 05. 26.)
- 690-es Számú ENSZ Biztonsági Tanácsi Határozat 1991. április 29., <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/MINURSO%20SRES690.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)
- The Mandate of Minurso, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml> (Letöltés ideje: 2015. 06. 05.)
- UNAVEM I Resolution 626 (1988), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/541/53/IMG/NR054153.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 09.)
- Peace Accords for Angola, http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- UNAVEM II Resolution 695 (1991), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/32/IMG/NR059632.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- Lusaka Protocol 1994., http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/lusaka_11151994.pdf (Letöltés ideje: 2015. 06. 10.)
- UNAVEM III Resoultion 976 (1995), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/038/14/PDF/N9503814.pdf?OpenElement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- MONUA Resolution 1118 (1997), [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118\(1997\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1118(1997)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 11.)
- UNTAG Resolution 632 (1989) (<http://www.worldlii.org/int/other/UNSC/1989/6.pdf>) (2015. 06. 12. 16:48)
- MINUSCA Resolution 2149 (2014), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149(2014)) (Letöltés ideje: 2015. 06. 13.)